

Куснищ, Банька з Воєгоші, Назара Приймака з Полиць, Хоми Турковця із Грудок, Йосипа із Блудова, Василя Марчука з Мокрого хуторця, Артьома Маркевича з-під Дубна, Артема Романюка із Рознич, Микити з Годомич, Пархвена з Колків, Каленика Деркача зі с. Кирче, пам'ять про яких збереглась лише у споминах очевидців. Але треба не забути подякувати упорядникам за сумлінно виконані додатки і примітки (с. 108–118), біографічні довідки (с. 119–122), список умовних скорочень використаних джерел (с. 123–126), словник арготизмів західнополіських сліпців-музикантів (с. 127–129) та словник діалектних і маловживаних слів (с. 130–133). Така солідна довідкова база, безсумнівно, засвідчує високий фаховий і науковий рівень рецензованої збірки, що вже сьогодні служить вагомим джерелом репертуару для лірників-реконструкторів західнополіської традиції, які щороку з'їжджаються до Рівного на постійно діючий Етнофест „Лірницька Покрова у Рівному”, практично доводячи, що теорія і практика тут працюють в одному методологічно й методично скоординованому руслі.

Збірник надруковано на цупкому і якісному папері, гарно художньо оформлений і представлений фото- і фоноілюстраціями у додатковому тиражі аудіодисків під назвою „Поліський лірник. Традиційні лірницькі пісні Західного Полісся” // Всеукраїнське товариство „Просвіта”, 2004.

Рецензоване видання є, як уже мовилося, чи не єдиним прикладом сумлінного й фахового ставлення до такої багатостраждальної і духовно та художньо вартісної галузки світової музично-епічної культури як українське лірництво. Вписавши у вітчизняний і світовий контекст прекрасні зразки лірницької співогри західнополіських лірників, упорядники збірки уславили у такий спосіб не тільки їхні імена, а й переконливо засвідчили монументальну велич самої традиції та методологічну й методичну спроможність вітчизняної наукової думки про неї.

Михайло Хай

Проблеми етномузикології: науково-методичний збірник. –
Випуск 9 / ред. – упор. О.І. Мурзіної. –
Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2013. [Рецензія].

Дев'ятий збірник „Проблеми етномузикології” виявився „трагічним” для східноєвропейської науки, оскільки він вміщує одні з останніх публікацій чотирьох авторів: Олени Мурзіної, Ярослава Бодака, Катерини Оленич та Михайла Лобанова, які полишили нас протягом наступних після виходу книги двох-трьох років. Оскільки в „Етномузиці” за 2014 рік не було вміщено відгуку на збірник, то в цьому випуску вирішено виправити недогляд, тим більш, що це стане своєрідним меморіалом останній редакторській роботі Олени Мурзіної, а також даниною пам'яті іншим трьом авторам, що передчасно відійшли у вічність.

Публікації, вміщені у збірнику, обіймають досить широкий спектр напрямків, відповідно до яких роботи згруповано у 4 розділи: „Музичне краєзнавство”, „Жанровий світ традиційної культури: проблеми текстології та інтерпретації” (у цих двох редакторка винахідливо об’єднала роботи, різноманітні методологічно та навіть субдисциплінарно), „Етнопедagogіка” та „Меморіал”.

Сектор „Музичне краєзнавство” відкриває стаття О. Мурзіної „Середня Наддніпрянина в історичному контексті формування традиції”, у якій авторка дослідила обрану тему в широкому предметному діапазоні: розглянула різні назви терену, поняття, що стосуються територіальних одиниць, його кордони, зробила короткий історичний екскурс. Також стисло проаналізовано особливості поширення обрядових та необрядових творів, музичну мову, фактуру, прикмети ладової організації народно-вокальних творів цього терену тощо. Привертає увагу чималий контекстуальний масштаб, якого торкається дослідниця, і це закономірно, адже традиційна музична культура Наддніпрянщини була об’єктом вивчення у низці попередніх праць О. Мурзіної. У цій роботі, незважаючи на констатацію низки невирішених проблем, усе ж таки підбивається підсумок, що визначає основні умови та історичні чинники формування пісенної культури цього краю.

Частина Середньої Наддніпрянщини, а саме Київщина, стала об’єктом дослідження й у наступній роботі „Пісні весняно-літнього циклу на Київщині” Ганни Коропниченко. Публікація є етапною, оскільки авторка віддавна активно проводить польові дослідження у цьому терені та вивчає його музичну культуру. Стаття має виразне типологічно-мелогографічне спрямування: на основі дослідження мелоритмічних структур весняно-літніх наспівів та особливостей їх розповсюдження виявляються дотичні зони різних регіональних традицій – Середнього та Східного Полісся, Середньої Наддніпрянщини та Східного Поділля. Ця робота певною мірою доповнює вищезрозглянуте дослідження О. Мурзіної, у якому наголошується на проблемі неузгодженості визначення кордонів Наддніпрянщини представниками різних дисциплін та слабкій диференціації протиставлених мелодіалектних ознак у середині цієї території. Стаття Г. Коропниченко збагачує наявний корпус досліджень, присвячений троїцько-купальській музичній традиції. Однак виникає застереження щодо ототожнення певної етнографічної території із адміністративно-територіальним устроєм (Київщина), назви якого, в переважній більшості випадків, лише виконують функцію формального маркування і не вказують на суттєві географічно-ландшафтні або історико-етнологічні прикмети.

Також у типологічно-мелогографічному керунку виконано публікацію Маргарити Скаженик, присвячену зимовим обрядам та мелотипам басейну Уборті. Однак у цій роботі дослідниця більше акцентує увагу на етнографічно-контекстуальному аспекті, лише ілюструючи наспіви основних

мелотипів, що супроводжують різдвяно-новорічну обрядовість, та доповнює ці ілюстрації мапою, що показує загальні аспекти їх територіального розміщення.

Грунтовною працею з історії дослідження музичного фольклору Полісся стала розвідка Ірини Довгалюк про музично-етнографічну експедицію 1932 року Філарета Колесси та Казімежа Мошинського. Істотною джерельною базою для написання роботи послужив приватний архів Ф. Колесси у Львові, опрацюванням якого дослідниця займається останні кілька років. Отож, у цій статті І. Довгалюк оприлюднила досі незнані факти та подробиці планування та здійснення цієї видатної експедиційної подорожі (матеріали якої під упорядкуванням та за сприяння Софії Грици були видані окремим збірником у 1995 році). Ретельність та скрупульозність у підході до вивчення кожного, навіть дрібного факту, значна кількість дбайливо опрацьованих джерел (у тому числі й важкодоступних архівних), детальність дослідження вирізняє І. Довгалюк з-поміж інших істориків української музичної фольклористики. Разом із тим логіка та стиль викладу матеріалу не переобтяжують читача подробицями, натомість складається враження, що авторка особисто спостерігала за усіма описаними перипетіями.

Чільним науковим інтересом протягом усього життя світлої пам'яті Ярослава Бодака була традиційна музична культура лемків. Він був представником цієї розпорошеної по світу етнографічної групи українського народу, і очевидно, що дослідження зникаючого культурного спадку рідної спільноти було покликом його крові. Праця, представлена у Проблемах етномузикології стосується передовсім питання етногенези лемків і, таким чином, є певним вислідом усього наукового доробку Я. Бодака. Він критично оглянув наявні теорії походження лемків, детальніше зосереджуючи увагу на білохорватській версії, коротко охарактеризував драматургію та вокально-обрядовий супровід лемківського весілля, зупиняючись на характеристичні домінуючого за кількістю зразків одного мелотипу. Опіраючись на існуючі записи весільних пісень лемків та їх дослідження (передовсім здійснені Володимиром Гошовським), Я. Бодак зробив важливі висновки щодо жанрово-типологічних особливостей цього весільного наспіву, його походження, а відтак і про русино-карпатську передісторію лемків.

Наступна рубрика книги: **„Жанровий світ традиційної культури: проблеми текстології та інтерпретації”**.

До улюбленої текстологічної проблематики звернувся відомий український вчений Богдан Луканюк у розвідці „Русальна (троїцька) пісня в запису Олександра Рубця („Зав'ю вінки та на святки”)”. Як і зазвичай, дослідник вражає оригінальністю своїх гіпотез, наприклад про причини появи іншої транскрипційної версії цього твору (с.111–113) або ж пояснення ладової унікальності наспіву в записі Рубця (с. 114). Свого роду захоплюючим

розв'язанням логічної задачі із кількома невідомими став процес реставрації унікального запису Рубця.

У збірнику Валентина Дубравіна (Обрядові пісні Слобожанщини, 2005, сс. 172, 174) вміщено два типологічно схожі твори із сусіднього із Стародубським (звідки походить досліджувана пісня) Серединобудського району на Чернігівщині (до речі, від інформантки 1881 року народження, спів якої міг записати ще й Олександр Рубець, не кажучи вже про Климента Квітку), які не взято до уваги в цій аналітичній розвідці. Вірогідно, аналіз цих зразків, внесе певні корективи до зроблених Б. Луканюком висновків про базову чотирикладову ритмічну структуру віршів цього наспіву, або ж про лише конвергентну схожість відомого грянго п'ятикладового мелотипу із записом Квітки (с. 112–113).

Віднайденню та дослідженню обряду великоднього христосування присвятив статтю досвідчений дослідник народної музики Олександр Терещенко з Кіровограда. Автор, несподівано записавши повноцінний вокальний твір, що супроводжував христосування (до цього часу відомі були лише віршові варіанти), зацікавився цим жанром та почав його прицільно досліджувати, таким чином відкривши не тільки для себе, але й, без сумніву, для переважної більшості науковців „новий” обряд та супроводжуючий його наспів.

У цій ситуації добре проглядається загальна проблема організації збирацької роботи: в більшості випадків, збирачі-етномузикологи „полюють” за обрядовими, так званими ранньо-традиційними наспівами, далі записують лірику, відкладаючи на потім або й зовсім оминаючи фіксацію новіших, напливових або „примітивних” дитячих творів, приспівок, серед яких за щасливого збігу обставин (як трапилося й з Олександром Терещенком) виявляються повноцінні обрядові, в то й навіть ранньотрадиційні зразки. Без сумніву, автор виявив та описав новий жанр великодніх наспівів, і так як ранцівки чи волочібні пісні є великоднім аналогом колядок, ці твори перегукуються із новорічними приспівками та шедрівками.

Альтернативний підхід до аналізу звуковисотної лінії народновокальної музики представив молдавський дослідник Ярослав Мироненко у дослідженні походження пісні „про татарський полон”, яка, як і вище згадувана трійцька, цікавила та мотивувала до наукового пошуку багатьох вчених. Я. Мироненко переконливо засвідчив, що витоки цієї мелодії пов'язані із так званою „солньою” монодією, яка, в свою чергу, є іманентною рисою традиційної музики татар та уральсько-поволзьких народів. Автор всесторонньо проаналізував цей твір, наводячи багато аргументів та паралелей на користь висунутої гіпотези, і не тільки музичних, але й історичних, лінгвістичних, соціологічних. Отож стаття Я. Мироненка є прикладом комплексно дослідження генези народної пісні.

Локальна традиція функціонування на території кількох сіл Закарпаття баладного тексту про „двох голубів” у поєднанні із колядковою мелодією

проаналізовано в публікації молодшої київської дослідниці Ганни Пеліної. Авторка старанно вивчає ситуативний контекст, жанрові паралелі та соціально-психологічні чинники цього явища. Також для його означення вона пропонує новий термін – „жанрова амбівалентність”. Однак на основі досліджуваного прикладу можна говорити лише про „жанрову амбівалентність” поетичного тексту або ж, ще простіше, – його запозичення або перетекстування колядки – явище повсякчас трапляється у музичному фольклорі та означене відповідними термінами у фольклористиці. Отож, про „жанрову мутацію пісенного твору” (с. 159) чи „відмінну жанрову належність спільних за сюжетом та ритмом наспівів” (с. 161) тут абсолютно не йдеться, і явища перетекстування та поліжанровості не слід змішувати, як зробила у своєму дослідженні Г. Пеліна.

З глибоким сумом і скорботою сприймається публікація Катерини Оленич – молодшої та перспективної дослідниці, життя якої обірвав прикрий трагічний випадок. Її наукові інтереси були зосереджені на дослідженні коломийкових форм карпатської вокальної та інструментальної музики, цьому предмету присвячена й студія, вміщена у Проблемах етномузикології. Тут авторка за ритмічними та мелічними типами систематизує численні та жанрово різноманітні вокальні коломийки Закарпатської Верховини, висвітлює найхарактерніші стильові прикмети кожного типу. На жаль, вивершення повного та ґрунтовного дослідження верховинських коломийок Катериною Оленич назавжди залишиться лише „в задумі”. Світла пам’ять авторці.

Складну багатовимірну модель „автентичний виконавець – збирач – фонозапис – транскриптор – транскрипція” розглянуто в роботі Анастасії Мазуренко „Переїнтонування як феномен дослідницької інтерпретації етномузичного тексту”. У статті подано короткий огляд досліджень музичної та етномузичної комунікації. Основний акцент зроблено на описі спроби паралельних транскрипції на кафедрі музичної фольклористики НМАУ ім. П. Чайковського та визначено його результати. У підсумку авторка поділила учасників експерименту на „перфекціоністів” та „реалістів” та описала явища переїнтонування. По суті, висновки, що проглядають крізь призму цього дослідження, є такими: а) необхідність вироблення уніфікованої методики народномузичної транскрипції, б) опанування транскрипторами цієї методикою; в іншому випадку кожна транскрипція вимагатиме текстологічного аналізу та вивірення.

Культурологічній тематиці присвячена стаття Ірини Зінків „Про символіку народних картин „Козак-Мамай”. Дослідниця прослідкувала індоєвропейські, індоіранські паралелі образу та пов’язані з ним атрибути. У підсумку І. Зінків констатувала поєднання двох рівнів образного змісту: давнього міфу із обрядовим дійством та висунула гіпотезу про зображення першопредка-жреця, що виконує обряд переходу (похорону).

Розділ „**Етнопеддагогіка**” представлено лише одним матеріалом Вікторії Мацієвської, котра описала результати експериментальної комплексно-апробаційної методики дослідження традиційної інструментальної музики гуцулів (суть якої полягає у безпосередній музичній та господарській комунікації дослідника з виконавцем, що відповідає народно-традиційній моделі учень – учитель), яку авторка випробувала на собі. Метод комплексного дослідження інструментальної музики був запропонований К. Квіткою та не втратив актуальності до сьогодні. Ігор Мацієвський, а слідом й В. Мацієвська, розвинули, доповнили та реалізували це починання. Як наслідок з’явилася низка ґрунтовних досліджень гуцульської інструментальної культури, основні положення яких авторка викладає у пропонованій публікації.

У рубриці „**Меморіал**” розміщено дві публікації зі спогадами та архівними матеріалами про К. Квітку та його оточення, які підготували Алла Діба та Ярослав Мироненко.

Завершує видання цікава публікація, на жаль, вже теж покійного відомого російського дослідника Міхаїла Лобанова про історію виникнення, впровадження до наукового обігу та різні тлумачення терміна „фолк-лор”. Увагу зосереджено на постаті автора цього визначення – Вільяма Томса. Друга частина роботи присвячена історії поширення та використання терміна в дореволюційній Росії.

Отож різностороння тематика та методологічна спрямованість збірника репрезентує спектральний зріз сучасної української та долю східнослов’янської етномузикології, представлені усіма поколіннями вчених. На жаль, старша генерація невпинно відходить у вічність, тому завдання молодших – продовжувати та успадковувати наукові традиції. Це буде найкращим меморіалом та вшануванням світлої пам’яті наших покійних учителів та колег Олени Мурзіної, Ярослава Бодака, Міхаїла Лобанова та Катерини Оленич.

Лариса Лукашенко

Міжнародна наукова конференція до 120-ліття від дня народження Зиновія Лиська

24 жовтня 2015 р. з ініціативи Кафедри музичної фольклористики та Проблемної науково-дослідної лабораторії музичної етнології Львівської національної музичної академії ім. М. Лисенка було проведено Міжнародну наукову конференцію, присвячену 120-літтю від дня народження українського етномузиколога Зиновія Лиська. У роботі конференції взяли участь вітчизняні та зарубіжні вчені. Більшість доповідей, виголошених на конференції, стосувалася питань сучасної етномузикології та тих проблем, що входили в коло інтересів З. Лиська. Також прозвучали доповіді безпосередньо присвячені фольклористові. Позаяк у жодній із них не йшлося про жит-